

SYNAGOGA¹ W REJOWCU.

(Wspomnienie)

Należy podkreślić, że wyznawcy judaizmu byli społecznością zamkniętą, którzy od setek lat nie ulegali wpływom czy też naciskom asymilacyjnym. Ich religia w szczególny sposób przekazywała tradycje narodu wybranego. Cementowała społeczność we wspólnocie kulturowo - etnicznej. Doniosłą rolę odgrywał też specyficzny kalendarz oparty na znajomości astronomii i matematyce. Żydzi mieli od dawna swoją własną administrację: gminę wyznaniową z jej zarządem, rabinem i sołtysem. Posługiwali się językiem wytworzonym przez diasporę Europy Środkowo - Wschodniej określany, jako język jidysz. Aby go w krótki sposób scharakteryzować pozwolę sobie na pewne żartobliwe porównanie: - jest to jak gdyby parodia niemieckiego w połączeniu z hebrajskim, gdzie liternictwo jidysz jest znacznie zbliżone do hebrajskiego i nic poza tym. Mówiący w jidysz nie bardzo rozumie mówiącego po hebrajsku i odwrotnie. Dla przykładu w języku jidysz imię Sura oznacza w hebrajskim Sara, Jehudes - Judit itp. nie mówiąc o brzmieniu nazwisk, czy analizie całego języka.

Rejowiec był, więc typowym **Sztetl** (jid. **לטעטש**, - miasteczko), jakich wiele na wschód od Wisły, zwłaszcza na obszarze Rzeczypospolitej, która była pod zaborem rosyjskim. Było to małe skupisko miejskie Żydów aszkenazyjskich zachowujące tradycyjną obyczajowość żydowską. Społeczeństwo w sztetlach, jak każde, było podzielone na elitę – *szejne Jidn* oraz zwykłych Żydów – *Jidn*. Bogacze i bałebosin (baal ha-bajit) cieszyli się prestiżem społecznym, który zapewniała im sława uczonego i mędrca – *jichus*. Jichus to osoba o nobliwym pochodzeniu i pokrewieństwie: kochen lub lewita. Znajdowało to wyraz w szacunku współwyznawców, przejawiającym się w najrozmaitszy sposób, autorytetem społecznym, ale też wyróżnieniem w postaci zajmowanego w synagodze miejsca. Przy czym mądrość i wykształcenie czy przynależność rodowa cieszyły się w społeczeństwie sztetla większym poważaniem niż bogactwo. Prawie wszyscy należeli do licznie funkcjonujących w tej społeczności stowarzyszeń (*chewrot*).

Wraz ze wzrostem liczebnym Żydów, pogłębia się izolacja w stosunku do społeczności chrześcijańskiej. Wyznawcy mojżeszowi posiadali odrębność nie tylko językową, religijną, ale kulturową i obyczajową. Na swoje potrzeby rozbudowują kompleks budynków wokół synagogi. W roku 1846 posiadają już dwie bożnice, z których jedna została usytuowana przy szpitalu, szpital, łaźnię (mykwę), cmentarz (*kirkut*). Według spisu z 1768 roku kahał rejowiecki liczył 437 Żydów. W 1857 było ich już 824 co stanowiło 72,8 ogółu mieszkańców). Natomiast w 1865 stanowili 81% ogółu mieszkańców Rejowca.

¹ Słowo synagoga odpowiada hebrajskim nazwom: **תִּבְתֵּי הַכְּנֶסֶת** Bejt kneset (dom zgromadzenia – obiekt będący miejscem spotkań, m.in. w celu odprawiania obrzędów religijnych), **בֵּית מִדְּרָשׁ** Bejt Midrasz (dom nauki, szkoła – miejsce studiowania Tory i Talmudu), **בֵּית תְּפִלָּה** Bejt Tefila (dom modlitwy) – oraz niehebrajskim terminom w języku jidysz **לויז** szul (szkoła), **לויזנוואך** dawnszul (szkoła modlitwy) jak również w przypadku judaizmu reformowanego **עגאגאניס** sinagoge. Powszechnie używane słowa w języku polskim odpowiadające pojęciu synagogi to bożnica lub bóżnica – czyli miejsce poświęcone Bogu, dom modlitwy, szkoła żydowska

Copyright (c) 2009 Zdzisław Kalinowski

Członkowie Zarządu Rady Rabinackiej Żydowskiej Gminy Wyznaniowej w Rejowcu : z prawej do lewej: Moyshe Pechter, Mordechay Itzhe Thederboym, Zalman Ziskalevitsh, Hirsh (Hershke) Appletsveyg, R' Avraham Aba(Abish) Shmuklerman (now in Israel) – the Gmina Head ,Aron Kroytman, Yakov (Yankl) Shenker, R' Motl Zonsheyn, Noah Orenboym, Mordekhay Perlmutter

Z całą pewnością w roku 1712 wybudowano okazałą synagogę. Ten fakt pośrednio potwierdza, że w Rejowcu istniała dobrze zorganizowana Żydowska Gmina Wyznaniowa (kahał).

Copyright (c) 2009 Zdzisław Kalinowski

Wnętrze synagogi w Rejowcu. Przy ścianie na przeciwko Almemor dość skromny Aron Hakodesz zasłonięty gustownie haftowanym parochetem i zwieńczony u góry kaporetom, na, którym postawiono dwie najprawdopodobniej paprotki. Foto z 1914 roku ze zbiorów Instytutu Yad Vashem

Na działalność gminy wyznaniowej (kahału) były gromadzone fundusze, które pochodziły z następujących źródeł:

- a/ składka od ludności żydowskiej
- b/ składka bożnicza - główny dochód
- c/ składka od uboju rytualnego - czyli ze sprzedaży koszernych wyrobów mięsnych i drobiowych – od rzeźnika
- d/ pokładnego - pochówki na cmentarzu
- e/ opłaty kancelaryjne
- f/ chesne od uczniów żydowskich
- g/ podatek „ rodołowy „ - za prawo czytania Tory² podczas nabożeństw³

² Tora (hebr. „ Nauka”) – jedno z kluczowych pojęć judaizmu odnoszące się do żydowskiej nauki Pięcioksięgu lub ogólnie ujmując hebrajskiej biblii jak i w najszerszym znaczeniu (również pod nazwą Nauka, Zakon lub Prawo) do całokształtu tradycji żydowskiej. Natomiast, Talmud (hebr. Nauka, studiowanie) – najważniejsze opracowanie ustnej Tory, spisane w formie obszernego komentarza do działów Miszny, czyli najstarszego zachowanego dzieła literatury rabinicznej

³ Rodały – święte pisma, które były przechowywane w ozdobnej szafie umieszczonej w ścianie świątyni z frontem przypominającym nadstawę ołtarzową. Szafę tą nazywano **Aron Hakodesz** zasłanianą **parochetem** a u góry ozdobioną **kaporetom** i skierowaną na wschód w kierunku Ziemi Obiecanej. Rodały odczytywane były w Bożnicy w miejscu zwanym **bima – almemor**. Usytuowanym w centralnym miejscu Bożnicy w formie podwyższenia z kilkoma stopniami oraz specjalnym stołem przylegającym do niej tzw. **Szulchon** służącym do wykładania rodałów i ustawiania świeczników. Całość otaczała balustrada a nad nią baldachim lub kopuła.

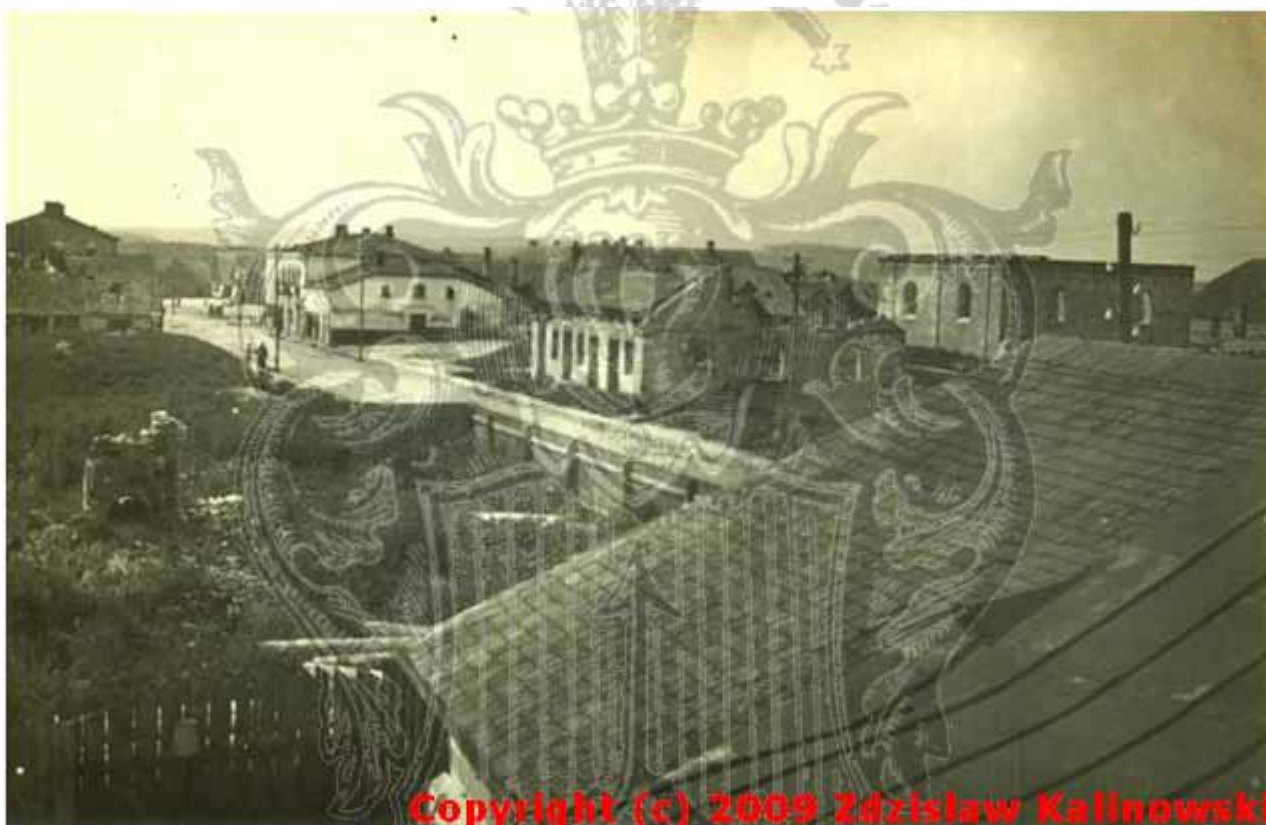
h/ i inne.

Dobrze prowadzona polityka finansowa gminy pozwalała na prowadzenie działalności charytatywnej w śród ubogich członków tej gminy oraz na utrzymywanie własnego szkolnictwa.

W tradycyjnej kulturze żydowskiej wszyscy chłopcy podejmowali naukę, co było związane z obowiązkami religijnego mężczyzny. W Polsce funkcjonowały chedery dla chłopców, którzy osiągnęli wiek od 4–5 lat. Nauka trwała do 13- tego roku życia, czyli osiągnięcia pełnoletniości wobec prawa mojżeszowego. W niektórych miejscowościach działały uczelnie talmudyczne zwane jesziwa.

----- „ -----

Wybuch I wojny światowej przerwał na kilka lat dynamiczny rozwój kahału rejowieckiego. Prawdziwą tragedię przeżyli Żydzi z 9/10 sierpnia 1915 roku. Wycofujące się wojska rosyjskie (oddział kozaków) pali zabudowania w Rejowcu. Płonie też i XVIII wieczna synagoga.

Spalony Rejowiec przez wycofujące się oddziały rosyjskie w dniach 9-10 sierpnia 1915 roku. Po prawej stronie u góry ruiny zabytkowej Synagogi. Na prawo od niej ocalała z pożogi bejt ha-midrash (שרדמ(ה) תיב)

Po zburzeniu synagogi przez Rosjan w 1915 roku, z której pozostały tylko ściany, samorząd Gminy wyznaniowej postanawia ją odbudować. Wybrano komitet koordynujący jej odbudowę, w skład którego wchodził:

Mordechaj Perelmutter - (członek „Chervat Kadisha”)

Josef Libhaber

Noech Urenboim

Mosze Szpigel

Właściciel dóbr rejowieckich Józefat Budny wspierał odbudowę synagogi przeznaczając nieodpłatnie na ten cel stosowną ilość drewna i żelaza. Społeczności żydowskiej znacznej pomocy

udzielały także władze samorządowe Rejowca asygnując kwoty pieniężne z kasy samorządowej i zwalniając z obowiązkowych świadczeń gminnych.

Poniżej kopia dokumentu powołującego fundację odbudowy synagogi.

Copyright (c) 2009 Zdzisław Kalinowski

Żydowska Gmina Wyznaniowa w Rejowcu była dość zamożna w stosunku do innych kahałów w pow. chełmskim. Dla zobrazowania możliwości finansowej wystarczy przytoczyć następujący fakt. Po wydarzeniach z 1915 roku Żydowska Gmina Wyznaniowa z Siedliszcza poniosła tak duże straty materialne, że nie mogła sobie z nimi poradzić. Bez wsparcia finansowego nie była w stanie spełniać swojej podstawowej funkcji. Wystąpiła do bogatej Żydowskiej Gminy Wyznaniowej w Rejowcu o pomoc i propozycję włączenia ich do swoich struktur organizacyjnych. Prośba została spełniona. W połączonych gminach pracowało dwóch rabinów, w Rejowcu – początkowo **S. Borensztejn** - w latach 1910 - 1918, któremu dawano przy nazwisk często określenie, jako gaon ⁴lub reb ⁵.a później pracował **Hersz Iar**⁶, w Siedliszczu - **Chaim Ruzana**. Utrzymywany był też podrabin. Dopiero w 1927 roku po odbudowaniu synagogi i mykwy gmina żydowska w Siedliszczu otrzymała samodzielność.

Na podstawie danych ze spisu powszechnego przeprowadzonego przez Austriaków jesienią 1916 roku struktura wyznaniowa mieszkańców gminy Rejowiec przedstawiała się następująco:

Katolicy -	2349
Prawosławni -	142
Ewangelicy -	17
Wyznanie mojżeszowe –	1741

Ludność żydowska według danych sporządzonych przez naczelnika gminy Rejowiec we wrześniu 1916 roku

Miejscowość	Liczba ludności żydowskiej	cała ludność miejscowości
Aleksandria Krzywowska	29	301
Majdan Stajeński	2	301
Rejowiec	1742	4249
Stajne	13	343
Wereszcze Duże	25	198

Wkrótce po odzyskaniu Niepodległości przez Polskę, została uregulowana prawnie działalność samorządowa gmin żydowskich. Przystąpiono też do dalszej odbudowy synagogi w Rejowcu. Przy pomocy zachowanych planów Rejowca można dokładnie odtworzyć miejsce w, którym stała zabytkowa synagoga i budynki kompleksu bożniczego.

Plan sytuacyjny nieruchomości należącej do Kahału w Rejowcu.

⁴ Gaon – w hebrajskim języku oznacza „znakomitość”, „eminencję”. Był to tytuł nadawany wybitnym rabinom. Używano go w stosunku do rabinów, jako tytułu grzesnościowego.

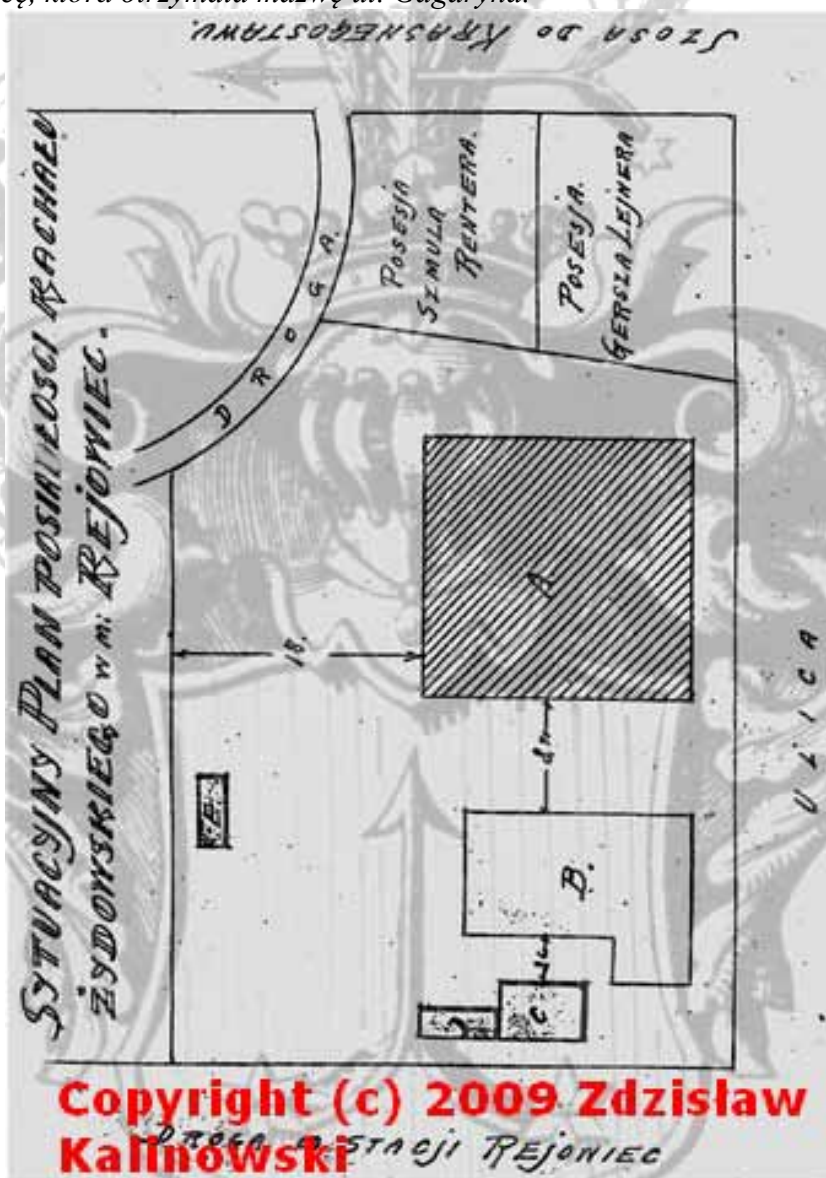
⁵ Reb – grzesnościowy zwrot, z jakim zwracano się do osób powszechnie szanowanych, cieszących się uznaniem całej społeczności.

⁶ Nazwisko **Iar** było pisane w różny sposób, jako **Jar** lub **Jahr**. Tylko dzięki szczęśliwemu zbiegowi okoliczności uniknął śmierci. Wybuch II wojny światowej zaskoczył go w USA. Nie zdążył powrócić do Polski. W Getcie Rejowiec zginęła jego żona Rejzli z Perelmutrów (pochodziła z Rejowca) oraz dwójka dzieci: Taula i Bima. Razem z rodziną rabina zamordowano mełameda Szloma Awylfedela syna Moszka i Małkrel.

Copyright (c) 2009 Zdzisław Kalinowski

Wycinek z planu z roku 1921 przedstawiający rozmieszczenie budynków przylegających od północy do Rynku. Szosa do Krasnegostawu - ul. T. Kościuszki, droga do stacji Rejowiec - ul. Szkolna, droga - obecnie nie istniejąca. Po roku 1945 ul. Bożnicza przemianowana na ul. 22 lipca. W latach 60-tych wytyczano nową ulicę, która otrzymała nazwę ul. Gagaryna.

Copyright (c) 2009 Zdzisław Kalinowski

Oznaczenie budynków: A – synagoga, B – dom modlitwy, C – dom mieszkalny rabina, D – drwalnia, E – ustępy.

Rysunki pochodzą z projektu odbudowy bożnicy zniszczonej podczas działań wojennych. Plan zatwierdzono do realizacji 6 października 1921 roku.

Copyright (c) 2009 Zdzisław Kalinowski

Copyright (c) 2009 Zdzisław Kalinowski

Tak wyglądała odbudowana synagoga
Fasada zachodnia. Widok od ulicy Szkolnej *Synagoga od ulicy Bożniczej (obecnie 22 lipca)*

Kontynuacja prac przy odbudowie synagogi. Foto z 1921 roku.

*Żydzi przy odbudowywanej Synagodze. W pierwszym rzędzie szósty od prawej Noech Urenbojm.
Grudzień 1922 roku.*

Po wielu trudach i wyrzeczeniach w 1923 roku odbudowano synagogę. W odbudowanej synagodze nie tylko odbywały się modły i uroczystości religijne. Żydzi świętowali też uroczystości państwowe. Po raz pierwszy w 1926 roku bardzo uroczysto obchodzono w Rejowcu rocznicę odzyskania Niepodległości, w której czynnie zaangażowała się społeczność żydowska. Zaświadcza o tym następujący zapis kronikarski:

(...) „Wojewoda lubelski w dniu 9 listopada 1926 roku wydał rozporządzenie L 7434/I, że dnia 11 listopada b.r., jako uroczystości wskrzeszenia niepodległości państwa i oswobodzenia stolicy państwa od władzy zaborczej, ma być obchodzone uroczyste święto państwowe. Dzień ten wolny od nauki. W tym dniu nabożeństwo było odprawione o godzinie 9 rano za pomyślność państwa polskiego. Dzieci szkolne były obecne na nabożeństwie wraz z gronem nauczycielskim. Również za pomyślność państwa polskiego odbyły się modlitwy w Synagodze, gdzie były obecne dzieci szkolne wyznania mojżeszowego, miejscowe nauczycielstwo i przedstawiciele urzędu gminy. Po nabożeństwach dzieci szkolne zebrały się w sali starej szkoły, gdzie p. Cichocka L. Nauczycielka tutejszej szkoły wygłosiła referat o wskrzeszeniu niepodległości państwa polskiego. Od tego roku było to święto państwowe, był to też dzień wolny od nauki szkolnej”.

Na początku lat 30-tych XX w. prezesem gminy żydowskiej w Rejowcu był Gotlib Pinkwas. Członkami zarządu byli: Zyl Biderman, Matys Szczupak, Chaim Wurman, Goldsztajn Nachman, natomiast funkcję rabina pełnił Hersz Jahr. W 1934 r. niespodziewanie wybuchła afera dotycząca pracy rabina Jahra. Zarząd rejowieckiej gminy wyznaniowej oskarżył go o lekceważenie swoich obowiązków. Był pomówiony o opuszczanie sobotnich uroczystości w synagodze, a także o nadużycia przy opłatach

za zapisy przed metrykalne. Natomiast rabin nie będąc dłużny oskarżał zarząd o nie wypłacanie mu pensji od wielu lat. Spór trwał z różnym natężeniem do wybuch II wojny światowej. Żydzi dość krótko cieszyli się z odbudowanej synagogi (tylko 18 lat.).

Wybuch II wojny światowej był początkiem jej końca w miasteczku Rejowiec. Znikła z powierzchni ziemi, nawet ślad po niej nie pozostał. Nie Żydzi patrzyli obojętnie na rabunek mienia z synagogi i domu modlitwy. Zabrano wszystko, co przedstawiało jakąkolwiek wartość. Podpalono zabudowania kompleksu bożniczego a samą synagogę Niemcy wysadził w powietrze⁷. Od wybuchu popękały mury pobliskiego Kinoteatru „Bajka”. Z synagogi nie pozostał nawet kamień na kamieniu. Powstały gruz rozwieszono na drogi, a drewno posłużyło na opał.

W dniu 7 kwietnia 1942 roku Icek Liberman syn Moszka i Fajgi pędzony przez Niemców z rejonu getta przy ul. Niecałej na miejsce zbiórki (koło Szkoły Powszechnej) wysyłanych do Sobiboru zabrał ze sobą świętą księgę (zwój Tory). Przechodzili ulicą Bożniczą obok palącej się Bejt ha-midrasz (hebr. **בית המדרש** - „dom nauki”, „dom poszukiwania”, „dom studiów”) ⁸. Niemiec nakazał mu wrzucić Torę do ognia. Nie wykonał polecenia. Bardzo dotkliwie pobity w przypiływie rozpacz i aktu desperacji rzucił się w ogień razem z trzymaną Torą. Tam też zginął ⁹. W tym samym czasie rozegrała się potworna tragedia żydowskiego dziecka. Rozwścieczeni ukraińscy oprawcy opieszałością mieszkańców getta przy wychodzeniu na miejsce zbiórki i selekcji wrzucili 7-letniego Dawida do studni przy ul. Niecałej. Było na tyle płytko, że się nie utopił, więc żerdziami uderzali i wpychali go pod wodę ... I ten niesamowicie przeraźliwy krzyk wręcz wycie. Na ulicach Rejowca słyhać było słowa modlitwy „**El Male Rachamim**” (hebr. **אֱלֹהֵינוּ מָלֵךְ לֵאלֹהֵינוּ**; " - Boże pełen miłosierdzia"¹⁰. Do dziś starsi mieszkańcy miasteczka opowiadają ze zgrozą o męczeńskiej śmierci dziecka.

⁷ Część mieszkańców Rejowca nie rozróżniała subtelnej różnicy pomiędzy synagogą a bejt ha-midrasz łącząc te pojęcia w jedno (te budowle były w niewielkiej odległości od siebie). Zburzenie synagogi nastąpiło w roku 1941. Natomiast spalenie bejt ha-midrasz należy łączyć czasowo wraz z przybyciem pierwszego transportu Żydów z Czech i Słowacji, czyli pomiędzy 16 a 18 kwietnia 1942 roku. Inni utrzymują, że to było w czasie Wielkiej Soboty świąt Wielkanocnych 1942 roku, czyli, że było to 7 kwietnia 1942 roku w czwartym dniu Paschy o czwartej po południu, kiedy rozpoczęto eksterminację Żydów po wcześniejszym otoczeniu Rejowca przez specjalny oddział SS-manów przybyłych z Chełma i oddziału policji polskiej.

⁸ Bejt ha-midrasz - typ synagogi ze specjalnym pomieszczeniem przeznaczonym do studiów talmudycznych dla chłopców i dorosłych mężczyzn. Przez chasydów popularnie nazywane szul lub szil. Były też pomieszczenia na Chedery (hebr. **חדר** sala, pokój) – szkoła żydowska o charakterze religijnym utrzymywana przez gminę religijną. Dawniej była to szkoła elementarna, do której posyłano chłopców w wieku trzech lub pięciu lat. Nauka w chederze trwała do bar micwy i polegała na nauce czytania po hebrajsku z elementarza Reszit Daat oraz z Księgi Kapłańskiej i mechanicznego tłumaczenia tej ostatniej. Dzieci przebywały w szkole większość dnia. Zajęcia odbywały się najczęściej w mieszkaniu nauczyciela (melameda). Dla większości chłopców nauka kończyła się na chederze, tylko niektórzy kontynuowali ją w jesziwie.

⁹ Wspominam to tragiczne wydarzenie dlatego, że jeden z naukowców w przypiływie radosnej twórczości(na zasadzie nieuzasadnionej analogii z innymi miejscowościami) pisze w przewodniku - „ Z Lublina do Bełżca. Ślady obecności i zagłady Żydów na południowo –wschodniej Lubelszczyźnie „, następujące zdanie : - (...) „Rejowiec ... „ W lutym 1941 roku niemiecka policja dokonała desakralizacji domu modlitwy. Modlącym się w nim Żydom policjanci kazali wynieść zwój Tory i księgi, a następnie spalili je na rynku. Żydom kazano tańczyć wokół płonących ksiąg”. Nikt z uratowanych z zagłady w rozmowie ze mną takiego faktu nie potwierdził. Znane jest inne zdarzenie palenia ksiąg ułożonych w specjalny stos i zmuszenie Uziel Bidermana do ich podpalenia. Było to w lutym 1941 r. Zgadza się, że Hitlerowcy spalili zwoje Tory z synagogi, ale to inny czas i okoliczności.

Owszem były zbiorowe tańce i ognisko ale przy innej okazji i tu cytuję „. **W roku 1918 zaczęto budować na nowo synagogę. Po ukończeniu budowy zorganizowano orkiestrę i Żydzi tańcowali całą noc. Tak żyliśmy. „**

¹⁰ Rozpoczynająca się od słów: Boże pełen miłosierdzia, który mieszkasz na wysokościach, znajdź właściwy odpoczynek pod skrzydłami Twojej Obecności, na poziomach świętości i czystości, świecących jak blask sklepienia niebieskiego, dla duszy Dawida, który odszedł do swojego świata (...)

Niewielki fragment Tory, który przetrwał pożogę wojenną nosi widoczne ślady działalności ognia. Ten skrawek świętej księgi mówi o rozmowie Faraona z Józefem.

Po zniszczeniu zabytkowej synagogi i cmentarza (kirkutu) za przyzwoleniem Niemców¹¹ w ramach tzw. deputatów większość ludność miejscowej opanował szal rozbierania budynków mieszkalnych i innych zabudowań. Pod siekiery, piły i młoty poszły wszystkie budynki, które nie zostały przejęte przez rodziny polskie i ukraińskie. Zniszczono między innymi: dom modlitwy chasydów z Tryjska - ul. Kolejowa, dom modlitwy chasydów z Radzyna – ul. Bożnicza (obecnie 22 Lipca), od strony ul. Gagaryna i ul. Niecałej budynki łaźni żydowskich (mykwy). Zabudowania szpitala żydowskiego przy ul. Niecałej i wiele innych, które były własnością Żydowskiej Gminy Wyznaniowej w Rejowcu. Rozebrano w sumie ponad 80 % zabudowy w Rejowcu. Niewiele miejscowości może się „pochwalić” dobrowolnym, planowym i tak totalnym niszczeniem domów żydowskich jak w Rejowcu. Ten przerażający widok tuż po zakończeniu działań wojennych tak charakteryzował wójt gminy w Rejowcu w piśmie kierowanym do władz powiatowych w Chełmie:

(...) „ Najbardziej ucierpiała ludność narodowości żydowskiej, która była strzelana na placach i drogach wiodących do Stacji Kolejowej. Zginęło na miejscu w Rejowcu około 2000 i tamże pochowanych. Niektóre budowle zostały zburzone kompletnie, tak, że obecnie os. Rejowiec przedstawia się jak zameczysko zrujnowane”.(w podpisie dokumentu – wójt gminy Jan Krawczyk)

Pod koniec okupacji i tuż po niej na miejscu głównej synagogi urządzono szalet publiczny, wysypisko najgorszych odpadów i fekalia. Taki stan utrzymywał się do końca lat 80-tych XX wieku. Chciano zapomnieć o Żydach do tego stopnia, że zmieniano nazwy ulic np: ul. Bożnicza na ul. 22 lipca, by nie była kojarzona z dawnymi mieszkańcami.

¹¹ Niemcy powołali Stanisława Drzewieckiego na stanowisko Treuhandera w Rejowcu. Przez jego Urząd (biuro) przechodził majątek mieszkańców Rejowca narodowości żydowskiej. Wszystkie transakcje były szczegółowo ewidencjonowane z iście niemiecką dokładnością, począwszy od 1940 roku do połowy 1944 roku. Kto co kupił i czyje to było przed wojną? Kto i co rozebrał w ramach deputatu opałowego? Kto zasiedlił mieszkania (domy) itp. Szczęśliwym trafem wytworzona dokumentacja przetrwała do naszych czasów. Stanowi nieocenione źródło wiedzy, co tak faktycznie działo się z mieniem żydowskim w czasie wojny.

Posesje Gerszona Lejnera¹², Jakuba Urenbojma i Szmula Rentera przy ul Kościuszki, które na zapleczu sąsiadowały z nieruchomością Kahału Rejowieckiego. Tam też znajdował się zespół bożniczy od południa przylegający do ul. Bożniczej. Większość tej zabudowy została rozebrana w 2004 roku.

¹² Budynkiem Gerszona Lejnera interesowało się muzeum Wsi Lubelskiej, jako przykład ciekawej architektury żydowskiej małych miasteczek. Chcieli go przenieść do Lublina. Nim załatwili formalności, został rozebrany przez starostwo krasnostawskie.

Copyright (c) 2009 Zdzisław Kalinowski

Widok od ul 22 lipca (ul. Bożnicza). Foto luty 2004r.

W tabeli likwidacyjnej gruntu Rejowca gm. Rejowiec pow. Chełm z 19 lutego 1964 roku wymieniono grunty przynależne do Żydów rejowieckich w następujących ilościach jak: Szpital – 176, Synagoga – 25, Szkoła – 15, Łąźnia – 27, Cmentarz – 110, ówczesnych jednostek powierzchni. Dokładny opis z wyszczególnieniem występuje w teczce o sygnaturze nr. 43.

Rabini w Rejowcu

Po wielu staraniach udało się dotrzeć do niektórych nazwisk rabinów pracujących w Rejowcu:

S. Borensztejn - w latach 1910 – 1918

Mosze Larnier – znany uczoney żydowski

Radziner - cieszył się uznaniem całej społeczności żydowskiej

Betsalch Dzhalowski

Betsalch Epstein – urodzony w Rejowcu, znany z wielkiej pobożności

Mordkhay Merkl Halperin – wielce uczoney i bardzo mądry. Pełnił funkcję rabina w Rejowcu przez 12 lat. Był pierwszym rabinem, który zmarł w Rejowcu i który został pochowany na miejscowym kirkucie.

Shimon Leyb Eisenstein – jedyny bogacz (milioner) chasydzki w Rejowcu i wielki filantrop.

Yehoshun Reyz – brat słynnego rabina Mechelzona z Warszawy

Hersz Jahr
